

EVOLUȚIA SOCIOECONOMICĂ SUSȚINUTĂ A ROMÂNIEI

(în perioada de preaderare și de postaderare la UE)

Mihai PATRAȘ*Catedra Economie Generală și Relații Economice Internaționale*

The given material analyses the evolution of the Romanian Economy on the present stage, especially the year of pre-adherence and the first years as a member of EU. Here the richest economic-statistical material has been used. It is specified that the Romanian Economy is one of the most prosperous economies of Europe.

La 1 ianuarie 2007 România¹ a aderat la Uniunea Europeană (UE), care din anul 2004, când au aderat alte 10 state europene, este cel mai important centru economic, comercial, financiar, valutar, cultural etc. din lume. Ca importanță, evenimentul în cauză este apreciat ca fiind al doilea în istoria modernă după Marea Unire a românilor într-un singur stat de la 1 decembrie 1918. Aderarea este semnificativă și prin faptul că ea s-a produs în anul împlinirii „vârstei de aur” a UE, această comunitate având la bază documentele/acordurile semnate la Roma la 25 martie 1957 de cele șase state fondatoare (Italia, Germania, Franța, Olanda, Belgia, Luxemburg).

¹ **Date generale.** La 1 ianuarie 2007 populația României constituia 21,5 mln. locuitori. Dintre aceștia, conform datelor ultimului recensământ, 89,5% sunt români, 6,6% – maghiari, 3,9% – alte naționalități. Pe parcursul a mai multor secole în România au locuit două diaspore importante: germană și evreească (peste 1 mln. locuitori, care au avut un rol semnificativ în dezvoltarea socioeconomică a țării). Populația a evoluat (conform recensămintelor), după cum urmează, mln. locuitori: 29 decembrie 1930 – 14,28 (inclusiv Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța, județele Dorostor și Caliacra); 25 ianuarie 1948 – 15,87; 21 februarie 1956 – 17,49; 15 martie 1966 – 19,1; 5 ianuarie 1977 – 21,56; 7 ianuarie 1992 – 22,81; 18 martie 2002 – 21,68. Numărul maxim al populației a fost atins în iulie 1990 – 23,21 mln. locuitori. Reducerea populației cu peste 1,7 mln. locuitori timp de un deceniu și jumătate se explică prin emigrarea masivă – urmare a democratizării societății românești după 1989. De exemplu, în anii 1990-1995 au emigrat 292.515 cetățeni, în primul rând de etnie germană și evrei, în anul 1998 au emigrat 17536 cetățeni în Germania, SUA, Italia, Ungaria, respectiv 11287 s-au repatriat.

Din punct de vedere teritorial-administrativ, țara este divizată în 42 de județe, inclusiv municipiul București, care deține un statut special. Are un număr de 276 orașe (din care 103 municipii) și 2727 comune. Suprafața constituie 238,4 km² (locul 12 în Europa), lungimea frontierelor (km) – 3149, inclusiv cu Ucraina – 649,4; Bulgaria – 631,3; Serbia – 546,4; Ungaria – 448,0; Republica Moldova – 681,3; Litoralul Mării Negre – 247,4 km. Cursul inferior al Dunării (1075 km) se află în România. (Până la cel de-al doilea război mondial, suprafața totală, inclusiv teritoriile înstrăinate, constituia 295,0 mii km².)

Conform Constituției (adoptate în 1991 și rectificate în 2003), România este Republică, Parlamentul fiind constituit din două camere. În Senat (din 2004) activează 137 senatori, iar în Camera deputaților – 332 aleși ai poporului. Aceștia își desfășoară activitatea în Palatul Parlamentului, a două ca mărime clădire din lume, după cea a Pentagonului, Washington, SUA. Sărbătoarea națională – 1 decembrie, aniversarea Unirii tuturor românilor într-un singur stat (1918). România este unu dintre primele state care au abolit pedeapsa cu moartea (1984), este primul stat ortodox vizitat de Papa de la Roma (Ioan Pavel al II-lea). Din anul 1862, după unirea Moldovei cu Țara Românească, capitala României devine orașul București.

La 14 decembrie 1955 România aderă la ONU, întreține relații diplomatice cu peste 170 țări ale lumii. Este membră la majoritatea structurilor politice economico-comerciale și financiare internaționale și europene. În această funcție ea a avut un loc determinant și pentru afirmarea într-un ritm susținut a Republicii Moldova pe plan internațional, fiind primul stat care a recunoscut independența Republicii Moldova, chiar în ziua proclamării ei (27 august 1991).

În anul 1993 România a depus cererea de aderare și a semnat acordul de asociere cu UE, care a intrat în vigoare în februarie 2005. La 26 septembrie 2006 solicitarea de a deveni membru cu drepturi depline al UE a fost satisfăcută de către Comisia Europeană, iar la 1 ianuarie 2007, așa cum am menționat, s-a produs aderarea oficială la UE, fapt care va garanta o dezvoltare susținută și durabilă socioeconomică, de care vor avea de beneficiat, direct sau indirect, toți cetățenii Republicii Moldova.

La Summitul de la Praga a celor 19 state-membre ale NATO din 21-22 noiembrie 2002 România, alături de alte 6 țări, a fost invitată pentru aderarea la această importantă structură internațională, care asigură atât securitatea națională și cea economică, cât și dezvoltarea ascendentă în cadrul grupului de țări civilizate.

Trei abordări ale României ca stat. Actualmente, Republica Moldova are (doar) doi vecini – România și Ucraina. Ca și în multe alte domenii, unul și același fapt poate fi tratat și/sau interpretat în mod diferit. Aceasta se referă și la aprecierea României ca țară de către subiecții din Republica Moldova. Pentru o parte a cetățenilor, în primul rând pentru cei născuți până la 1940 sau până la 1944, adică până la anexarea provizorie a Basarabiei de către ex-URSS, România este patria mamă, țara în care s-au născut și de care au fost lipsiți cu forța, în mod brutal din exterior. Din punct de vedere numeric, ei constituie, cel mult, până la 20% din totalul populației. În fond, aceștia sunt pensionari, persoane de vârsta a treia. Dacă ținem cont de faptul că o parte dintre actualii pensionari ai Republicii Moldova sunt cetățeni imigranți, sosiți preponderent din Rusia, Ucraina, Belarus etc. după cel de-al doilea război mondial, atunci am putea afirma că **majoritatea absolută a pensionarilor băștinași s-au născut în România.**

Pentru o **altă parte a populației Republicii Moldova**, România reprezintă cel de-al doilea stat românesc (calificativul în cauză fiind întrebuițat mai frecvent cu aproximativ un deceniu și ceva în urmă, după adoptarea la 27 august 1991 a Declarației de Independență a Republicii Moldova). Considerăm că aici ar putea fi apreciați ca aderenți o bună parte a populației autohtone (dacă nu chiar majoritatea), dar, posibil, și a conaționalilor. Întru argumentarea acestei concluzii vine și faptul că tot mai mulți locuitori ai Moldovei, independent de naționalitate, doresc să obțină (redobândească) cetățenia română, de care părinții acestora au fost lipsiți fără voia lor.

Respectiv, pentru structurile publice, România este unul dintre cei doi vecini ai Republicii Moldova. Ori-care (dintre cele trei variante expuse) ar fi aprecierea, România trebuie cunoscută, chiar dacă ne oprim la calificativul minim – **doar de stat vecin.** Aceasta e dictat de mai multe realități.

Economia contemporană a oricărui stat al lumii este una deschisă, adică în măsură determinantă ea poate funcționa (eficient) numai datorită relațiilor de colaborare multilaterală și neîntreruptă cu „restul lumii”, cu celelalte țări. Fără astfel de relații o dezvoltare socioeconomică efectivă ar fi imposibilă. În acest sens există o legitate economică, care constă în următoarele: cu cât țara (volumul economiei) este mai mică, cu atât gradul ei de dependență de factorii externi este mai semnificativ. Și invers, cu cât economia este mai mare, cu atât dependența ei relativă de alte state este mai mică. Evident, Republica Moldova, care are o valoare a PIB-ului comparabilă sau chiar inferioară volumului de producție al unor firme (străine) mari sau chiar medii², simte o necesitate vitală în relații externe (economice, comerciale, financiare, valutare, informaționale, de transport, de plăți etc.).

Actualmente, agenții economici ai Republicii Moldova mențin relații comerciale cu parteneri din peste 150 țări și teritorii (inclusiv insule etc.). Direct sau indirect, relațiile cu toate acestea pot avea loc **doar prin intermediul celor două state vecine.** Deci, colaborarea cu ele este **absolut inevitabilă.** Mai mult ca atât, aceste state, în orice situații și în orice conjunctură, vor ocupa întotdeauna un loc prioritar, aparte pentru Republica Moldova. Variante de ocolire a acestor țări în principiu nu există, nici măcar teoretice. Colaborarea cu ele poate fi atât directă, cât și indirectă – prin intermediul diverselor structuri specializate internaționale, europene, regionale etc. Dacă la cele menționate mai sus mai adăugăm și faptul că pe parcursul istoriei economia Republicii Moldova și economia României au fost complementare, atunci devine de „două ori mai clar” că colaborarea moldo-română este și va fi impusă de realități.

La toate cele menționate trebuie să mai adăugăm și faptul că **pentru Republica Moldova UE deja începe cu România.** Deci, din 1 ianuarie 2007 colaborarea cu România înseamnă colaborarea cu UE. În viziunea noastră, atingerea obiectivelor Republicii Moldova de integrare în UE nu va fi posibilă fără cooperarea intensă și eficientă cu România.

De aici rezultă necesitatea cunoașterii României, cel puțin ca partener deosebit de important, precum și ca intermediar firesc pentru colaborarea pe termen lung, nelimitat. Considerăm că în acest domeniu s-au acumulat anumite lipsuri de informații, care necesită a fi gradual înlăturate.

În timpul de față, principalele caracteristici ale unei țări sunt, după părerea noastră, cele economice, în sensul larg al acestui termen. **Totul, în ultimă instanță, derivă de la factorul economic.**

² PIB-ul Republicii Moldova constituie cca 2,5-3,0 mlrd. euro. Pentru comparație comunicăm că mai multe firme și/sau companii străine au un volum anual al cifrei de afaceri de câteva zeci mlrd. euro. De exemplu, compania „Rompetrol” a realizat în anul 2006 o cifră de afaceri de peste 5,65 mlrd. dol. (4,31 mlrd. euro), depășind cunoscuta companie „Petrom”, care a raportat un nivel respectiv egal cu 3,71 mlrd. euro.

Actualmente, România este statul cu cel mai puternic potențial economic, comercial, financiar, valutar etc. din Sud-Estul Europei. În anul 2004 România a obținut statutul de economie de piață funcțională, acordat de Comisia Europeană. În anul 2005 produsul intern brut (PIB) a constituit, conform datelor Băncii Mondiale, 98,56 mlrd. dol.³ Aceasta înseamnă că, deși are o populație de 2 ori mai mică decât cea a Ucrainei, al doilea stat european ca suprafață, PIB-ul României deja de mai mulți ani devansează pe cel al Ucrainei, al cărei PIB în același an a constituit 81,664 mlrd. dol. SUA. În 2006 România a reușit să devanseze și Ungaria după mărimea absolută a PIB-ului. Conform datelor preliminare ale Eurostat-ului, indicatorul în cauză a constituit 96,9 mlrd. euro și, respectiv, 89,2 mlrd. euro. Astfel, începînd cu anul 2006, România are cel mai mare potențial economic comparativ cu oricare dintre vecinii săi, devenind a patra putere economică din Europa de Est. În urma succeselor raportate s-a reușit restabilirea și devansarea mărimii PIB-ului de până la marile transformări socioeconomice. (Multe țări din fostul lagăr socialist încă nu au reușit acest obiectiv major economico-politic.)

Raportat la un locuitor, acest indicator constituie în România peste 9,0 mii dol. (la paritatea puterii de cumpărare, PPC, în 2006). Comparativ cu nivelul țărilor UE, indicatorul în cauză este, evident, inferior (38% din media celor 27 de state ale UE, dar superior nivelului Bulgariei cu o cotă de 34% din media respectivă), însă comparativ cu statele din regiune el este superior și cedează doar Ungariei.

PIB per capita în anul 2004, dol. SUA (la PPC)⁴

România	8190	Macedonia	6480
Bulgaria	7870	Ucraina	6250
Turcia	7680	Albania	5070
Bosnia și Herțegovina	7430	Republica Moldova	1930

* Din anul 2006 Serbia și Muntenegru sunt state independente, în baza înțelegerilor reciproce și a referendumului petrecut democratic în Muntenegru cu monitorizarea structurilor UE. Pentru anul 2004 datele respective pentru aceste state din zonă lipsesc.

Dacă la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai sec. XX, adică înainte de desființarea lagărului socialist, nivelul de dezvoltare (venitul național pe locuitor) al Republicii Moldova era, conform datelor oficiale de atunci⁵, superior celui înregistrat în România, atunci acum, după transformările radicale socioeconomice de un deceniu și jumătate, PIB-ul României (per capita) depășește de peste 4 ori (la PPC) pe cel al Republicii Moldova. În anii 2001-2005 creșterea anuală a constituit 5,7%, iar investițiile străine au reprezentat 4,7% din PIB-ul anual. În anul 2006 creșterea PIB-ului a constituit cca 8% (în anii precedenți ritmurile au constituit: în 2004 – 8,5%, în 2005 – 4,2%). Potrivit Agenției Române pentru Investițiile Străine, în 2006 ISD au constituit 9,1 mlrd. euro sau cca 1 mlrd. dol. lunar, crescând cu 41,2%, iar în 2005 – cu 33,8%. La 31 decembrie 2006 stocul ISD a constituit 30,89 mlrd. euro (peste 40 mlrd. dolari). Conform aprecierilor specialiștilor Băncii Mondiale, România în 2005 a avut unul dintre cele mai atractive medii de afaceri din lume⁶.

Dacă PIB-ul per capita în România constituia în 2006 38% din media PIB-ului UE = 27, atunci cel al Bulgariei – 34%, iar cel al Republicii Moldova – doar 22-25% din PIB-ul României.

Această devansare semnificativă (a Republicii Moldova) se regăsește și în coraportul salariilor. În decembrie 2006 în România salariul lunar brut a constituit 1481 RON (sau cca 570 dol.), ceea ce reprezintă o creștere de 29,6% față de sfârșitul anului 2005. În Republica Moldova salariul brut constituie doar cca 125 dol.

³ Începînd cu anul 2003, indicatorii macroeconomici ai României în Anuarele statistice sunt prezentați în euro, până atunci aceștia fiind exprimați în dolari SUA.

⁴ Sursa: [23], p.535-536.

⁵ Credibilitatea multor parametri statistici în cadrul ex-URSS a fost destul de joasă, fiindcă datele macroeconomice erau suprapolitizate. Însă, din cauza lipsei unor indicatori de alternativă, suntem nevoiți să apelăm la informațiile oficiale. Întru confirmarea caracterului politizat al statisticii sovietice aducem următorul exemplu. Economia ex-URSS, conform datelor Comitetului de Stat pentru Statistică de la Moscova, constituia cca 2/3 din economia SUA, în timp ce, conform specialiștilor americani – maximum doar 40%. În 2004 PIB-ul Rusiei (în fosta URSS Federației Ruse îi aparținea cca 60% din produsul global al celor 15 republici, acum noi state independente) a constituit doar cca 10% din cel al SUA și a fost net inferior celui al Chinei, care e de 5 ori mai mare [23, p.533].

⁶ *A se vedea* „Economistul” din 12 septembrie 2006.

(cel mai mic salariu nominal din Europa), iar nivelul actual existent în România este preconizat pentru noi abia către sfârșitul deceniului curent. Pentru informare menționăm că salariul lunar în Ucraina și în Rusia sunt inferioare celor din România (de 1,5-2,5 ori). Salariul minim în România constituie peste 100 euro. Pentru comparație menționăm că acest indicator în alte state este după cum urmează (euro): Republica Moldova – 29; Ucraina – 59; Rusia – 32; Bulgaria – 82; Serbia – 91. În unele ramuri sau pentru unele categorii sociale salariul minim este (sau va fi) cu mult mai mare. De exemplu, absolvenții instituțiilor de învățământ superior au un salariu minim de 880 RON, iar indicatorul în cauză în construcții la sfârșitul anului curent va constitui 500 RON, iar în 2009 – 900 RON (cca 350 dol.). Pensia medie în România (peste 300 RON lunar) este comparabilă cu mărimea medie a salariului lunar din Republica Moldova. Evident, statele „mai vechi” ale UE sunt caracterizate cu indicatori superiori celor menționați. De exemplu, salariul minim (în euro) constituie: în Slovacia – 182, în Polonia – 233, în Austria – 1000, în Franța – 1500 etc.

În 2006, în special în luna decembrie, a fost înregistrată o creștere importantă a parametrilor bugetari. Cheltuielile bugetare au atins cifra de 112,6 mlrd. RON (cca 40 mlrd. dol.), ceea ce reprezintă o creștere de 25,3% față de anul precedent. Ponderea acestora în PIB a urcat de la 31,3 la 33,5%. Respectiv, veniturile bugetare s-au majorat cu 22%, până la 107 mlrd. RON, ceea ce reprezintă 31,8% din PIB. Deficitul bugetar a constituit doar 1,68% din PIB (în locul proficitului prevăzut inițial în proporție de 1,23%).

Dezvoltarea ascendentă a economiei din ultimele decenii (cu excepția câtorva ani de tranziție) se explică, alături de altele, și prin asigurarea relativ bună (comparativ cu alte state din zonă, precum și cu majoritatea țărilor UE) cu resurse naturale. Principalele resurse de energie primară au totalizat în anul 2006 42 mln. tone echivalent petrol. De exemplu, resursele energetice proprii constituie cca 76% din necesar. Pentru Ungaria indicatorul în cauză constituie (în %) – 44,3, Ucraina – 54,1, Turcia – 26,3, Suedia – 59,7 etc. (anul 2002). Tradițional, rezervele de petrol, de care a dispus și mai dispune România, au jucat un rol decisiv în economia țării, chiar dacă volumul extracțiilor s-a redus simțitor (de la cca 16,0 mln. tone cu aproape un deceniu și jumătate în urmă până la cca 5,5 mln. tone anual în prezent; la începutul sec. XX România a fost al treilea producător și exportator de petrol din lume). Până la marile transformări socioeconomice România ocupa locul trei în lume la producția și locul doi în lume la exportul echipamentului petrolier. Conform specialiștilor în domeniu, în România există rezerve semnificative de petrol, acestea însă la moment nu pot fi exploatare din cauza situației lor la adâncimi semnificative și, respectiv, a costurilor înalte la care extracția este ineficientă (cu actualele mijloace tehnice). În perspectiva nu prea îndepărtată rezervele în cauză vor putea fi exploatare, cu toate consecințele favorabile respective.

Centrala atomoelectrică (CAE) de la Cernavodă, una dintre cele mai performante din Europa Centrală și de Est, a fost proiectată pentru 5 reactoare cu tehnologie canadiană, de tip CANDU, cu capacitatea instalată de 700 MW fiecare. Actualmente funcționează un reactor la capacitatea prevăzută și care asigură 10% din necesarul economiei. În aprilie 2007 va fi dat în exploatare al doilea reactor, care până la sfârșitul anului va funcționa la deplina sa capacitate, aceasta conducând la asigurarea de către CAE a cca 18% din necesarul energetic al țării. Apa grea și uraniul folosit drept combustibil vor fi asigurate din producție internă (uraniul la Fabrica de combustibil nuclear din Pitești). Lucrările asupra reactoarelor 3 și 4 vor începe în anul 2008. Astfel, România se va transforma într-un important exportator de energie electrică din regiune: în 2008 livrările către alte state se vor dubla.

Producția internă de gaze naturale (12,5 mlrd. mc în anul 2006) este insuficientă pentru asigurarea necesităților interne (consumul anual de gaze naturale se ridică la 18 mlrd. mc). De aceea, în ultimii ani au crescut importurile de gaze naturale (din Rusia). Reieșind din necesitatea diversificării furnizorilor, asigurarea securității economice și energetice, precum și în corespundere cu cerințele UE în acest domeniu, organele competente respective lucrează asupra identificării unor surse de aprovizionare de alternativă.

Aceasta are drept scop conectarea și valorificarea rezervelor semnificative de gaze naturale din zona Mării Caspice (în primul rând ale Iranului, Kazahstanului și Azerbaidjanului) și din Orientul Mijlociu cu piețele europene, prin construirea unei conducte pe teritoriul a cinci state – Turcia-Bulgaria-România-Ungaria-Austria (așa-numitul proiect Nabucco). Părțile vor fi reprezentate în proiect prin companiile: „Botas” (Turcia), „Bulgargaz” (Bulgaria), „Transgaz Mediaș” (România), „MOL” (Ungaria) și „OMW” (Austria), care, conform datelor existente, vor deține cote de 20% fiecare. Lungimea totală a conductei în cauză este de 3.282 kilometri, dintre care 457 de kilometri pe teritoriul României. Construcția conductei urmează să se realizeze în intervalul anilor 2008-2011. Experții preconizează ca volumul de gaze ce urmează a fi transportat în anul 2011 să

atingă 8 mlrd. mc, cu o creștere liniară de până la 25,5 mlrd. mc în anul 2030 (după alte surse, capacitatea maximă – 31 mlrd. mc, va fi atinsă către 2018-2019). Primul gaz prin Nabucco urmează a fi livrat în anul 2012. Conform unor estimări, apreciate de unii specialiști ca fiind optimiste, prețul gazului, care în prezent la hotarul de est al Turciei este de cca 120-140 dol./1000 mc, peste 4-5 ani va constitui cca 150-160 dol. SUA. Așadar, în astfel de condiții prețul minim al gazelor transportate în Europa Centrală va constitui cca 230-240 dol. SUA. Conform altor calcule (pesimiste), către anul 2012 (când este estimată începerea livrărilor de gaze) prețul respectiv se preconizează a fi de cca 300 dol./ 1000 mc, ceea ce poate constitui, conform adversarilor proiectului, un impediment în concurența cu gazele livrate de concernul rus „Gazprom”.

Acesta din urmă încearcă să blocheze construcția gazoductului Nabucco. La 22 iunie 2006 „Gazprom” și compania ungară „MOL” au semnat un acord ce prevede înființarea unei companii mixte de transport al gazelor prin intermediul conductei „Bluestream” (din Rusia pe fundul Mării Negre în Turcia, al cărei cost este evaluat la 0,8-1,0 mlrd. dol. SUA) în Europa Centrală. Serbia a manifestat interes față de proiect. Rusia dorește să exporte direct gaze în țările din UE evitând Ucraina și Moldova.

Valoarea inițială a proiectului a fost estimată la 4,6 mlrd. euro (6,0 mlrd. dol. SUA). Finanțarea proiectului și derularea investiției se vor desfășura în regim privat. Proiectul Nabucco va determina creșterea securității în aprovizionarea cu gaze naturale pentru Europa, diversificarea surselor de aprovizionare cu gaze, accesul la rezervele importante cu gaze naturale din zone noi pentru toate statele beneficiare. Acordul privind realizarea proiectului în cauză (construcția conductei) a fost semnat de către cele 5 state la 26 iunie 2006.

Referitor la posibila participare la proiect a Republicii Moldova, propusă de către România în repetate rânduri în anii 2005-2006, trebuie să menționăm că autoritățile moldovene au refuzat să depună o cerere oficială în acest sens. Ca urmare, în cazul construcției gazoductului lansat de către „Gazprom”, Moldova se va lipsi și de veniturile (actuale) aferente tranzitului de gaze rusești spre Balcani.

Un alt mare proiect care va duce la consolidarea siguranței energetice în zona europeană, dar nu numai, este și conducta de tranzit de țiței Constanța-Trieste (PEOP-Pan-European Oil Pipeline). Ministerul Economiei și Comerțului al României a primit din partea Comisiei Europene o finanțare în valoare de 2,06 mln. euro, în cadrul Programului PHARE, pentru realizarea „studiului tehnico-economic pentru conducta petrolieră de tranzit în România”.

Studiul de fezabilitate a proiectului a demonstrat existența țițeiului disponibil la export din regiunea Mării Caspice, estimat să crească de la un nivel anual de 50 mln. tone până la 170 mln. tone în 2010 și la 344 mln. tone în 2020. Lungimea totală a conductei va fi de 1.360 de kilometri, dintre care 649 km pe teritoriul României. Conducta va tranzita România, Serbia, Croația, Slovenia și Italia.

Afară de soluționarea problemelor energetice prin realizarea proiectelor menționate, România va beneficia de venituri importante în urma exploatarei și gestionării conductelor în cauză (estimate la câteva sute mln. dol. SUA anual), precum și la asigurarea unui număr semnificativ de locuri de muncă.

Un alt punct important în programul viitor al Guvernului României îl reprezintă interconectarea sistemului național de transport de gaze naturale cu sistemele similare din țările vecine. Este vorba de interconectarea cu Ungaria pe relația Arad-Sighet, cu Bulgaria – pe relația Giurgiu-Ruse, cu Ucraina – pe relația Cernăuți-Siret și cu Moldova – pe traseul Drochia, Ungheni-Iași.

În ultimii ani, industria României se dezvoltă cu ritmuri susținute. De exemplu, în anul 2006 cele mai mari creșteri s-au înregistrat în ramurile cărora le revine o pondere semnificativă în industria prelucrătoare (în %): producția mobilei și a ramurilor aferente – 21,2; mijloacelor de transport rutier – 21,2; industriei alimentare și băuturilor – 15,9; construcțiilor metalice și produselor din metal – 15,8; substanțelor și produselor chimice – 14,0; materialelor de construcție – 11,8; mașinilor și aparatelor electrice – 11,6 etc. Productivitatea muncii în industrie a înregistrat o creștere de 10,6% față de anul 2005. Volumul lucrărilor de construcții a sporit în anul 2006 cu 19,3% față de anul precedent. Urmare a acestor creșteri, la sfârșitul anului trecut numărul șomerilor înregistrați a fost mai mic cu 62,5 mii persoane comparativ cu luna decembrie 2005, iar rata șomajului a diminuat de la 5,9 la 5,2% din populația activă.

România este un important producător și exportator de produse agricole. De exemplu, în anul 2004 volumul cerealelor pentru boabe a constituit 24,4 mln. tone, deci peste 1000 kg pe locuitor. Producția de grâu a constituit 7,81 mln. tone, iar cea de porumb – 14,54 mln. tone. Tradițional, România este unul dintre marii exportatori de porumb, iar în unii ani și de alte cereale în general (încă un secol în urmă ocupa locuri prestigioase la acest capitol).

Dintre toate țările foste comuniste (acest regim fiindu-i impus din exterior) România a fost prima și unica țară capabilă să ramburseze în totalitate datoriile externe – în aprilie 1989. Este adevărat că aceasta s-a produs cu eforturi enorme. Dar s-a produs. Acest act de eroism economico-politic internațional aproape fără precedent nu a fost pe puțină nici unui stat comunist de atunci (toate fiind cu datorii, fapt care a demonstrat ca regimul respectiv a fost totalmente falimentar, ineficient din punct de vedere economic, lipsit de orice perspectivă).

De datorii externe nu au putut scăpa:

nici fosta Germanie de Est (sponsorizată masiv de ex-URSS pe parcursul a cel puțin 2 decenii) și considerată atunci ca având cel mai înalt nivel de dezvoltare economică din grupul de țări în cauză (datoriile ei ulterior au fost absorbite de Germania de Vest după reintegrarea din 1990);

nici Polonia, Ungaria și Cehoslovacia (apoi Cehia și Slovacia), inclusiv nici după aderarea acestora la UE (1 mai 2004), toate acestea majorându-și datoriile externe în anii următori, ele constituind față de PIB (sfârșitul anului 2004): 43,6; 57,4; 43,2 și 42,5 la sută respectiv;

nici ex-URSS (apoi Rusia), țara „leagăn al socialismului”. Actualmente, Rusia este unul dintre marii debitori ai lumii (cu datorii publice de peste 100,0 mlrd. dol. și un total de cca 200,0 mlrd. dol.);

nici China, țară cu cele mai mari rezerve valutare din lume (cca 1000,0 mlrd. dol. SUA, în septembrie 2006) și, efectiv, cu a doua economie a lumii.

România, în 1989, a dat un semnal serios pentru toate statele lumii, pentru structurile financiar-bancare internaționale, pentru generațiile următoare că se ține de cuvânt și **în orice situație este capabilă să-și onoreze obligațiunile financiare externe**. Regretabil este faptul că în acest context unele țări timp îndelungat nu-și onorează obligațiunile valutare față de România.

O dezvoltare ascendentă este caracteristică comerțului exterior, care în 2006 a atins volumul de cca 66,5 mlrd. euro, sau peste 86,0 mlrd. dol. SUA. Per capita, exporturile din România (cca 1200 euro) depășesc de peste 5 ori volumul respectiv înregistrat în Republica Moldova. Trebuie însă menționat faptul că pe parcursul perioadei de tranziție soldul balanței comerciale este anual negativ, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi fiind în scădere și constituind în 2004 – 72%, iar în 2005 – 68,3% (în Republica Moldova în 2006 – 39%). Peste 70% din deficitul comercial al României (în 2005 egal cu 10,31 mlrd. euro) este finanțat din investiții străine directe (ISD), al căror volum a sporit simțitor în ultimii ani și în perspectiva imediată va constitui (mlrd. euro): 2007 – 7,5; 2008 – 7,3.

O altă parte a deficitului comercial este finanțată din intrările valutare obținute de cei cca două milioane de cetățeni români aflați la muncă provizorie peste hotare, în special în țările UE. Conform BNR, aceste intrări constituie anual (anii 2004-2005) peste 3,0 mlrd. dol., iar în anul 2006 – cca 4,6 mlrd. dol. (dar, conform unor specialiști români independenți, cifra în cauză este aproape de 2 ori mai mare).

România a fost prima și mulți ani unica țară din Europa de Est, care încă din anii '70 ai sec. XX a avut un cadru juridic bine definit în relațiile cu CEE, iar în anul 1990 a fost semnat Acordul privind crearea Comisiei mixte România-UE. După prăbușirea CAER-ului (anul 1990) comerțul exterior al României a revenit la structura sa firească pe țări⁷.

Structura teritorială a relațiilor de comerț exterior deja de mai mulți ani, pe parcursul întregii perioade de preaderare, a fost și este una comparabilă cu o țară membră a UE: la exporturi cota statelor acestei formațiuni interstatuale este relativ stabilă și constituie 67-68%, iar la importuri – 57-58%. Principalii parteneri comerciali ai României sunt (2006, mlrd. euro, % în comerțul exterior total): Italia – 10,59 (15,9%); Germania – 10,24 (15,4%); Franța – 4,6 (6,9%); Turcia – 4,01 (6,0%); Marea Britanie – 2,15 (3,9%); Federația Rusă – 2,88 (5,2%); Ungaria – 2,61 (3,9%); Austria – 2,22 (3,3%); SUA – 1,8 (3,3%); Olanda – 1,17 (2,1%) etc.⁸ Evoluția comerțului exterior a devansat anual dezvoltarea economiei în general. Comerțul exterior cu cca 20 de state depășește anual cifra de 1,0 mlrd. dol. SUA. În urma creșterii importurilor cu 25,1%, iar a exporturilor cu 16,2% comerțul exterior al României a constituit în anul 2006 un volum de peste 65,0 mlrd. euro, sau cca 85 mlrd. dol. SUA. Aproape 60% din comerțul internațional este derulat prin portul Constanța, care este

⁷ Menționăm că în prima jumătate a sec. XX principalii parteneri comerciali ai României au fost țările europene, cărora le revenea peste 90% – Germania, Austria, Anglia, Italia și Franța, la care se adăuga Belgia (în anii 1900-1915). Alți parteneri comerciali importanți ai timpului au fost SUA și Egipt [24].

⁸ Pentru SUA, Marea Britanie, Austria, Federația Rusă datele corespund anului 2005.

și cel mai important port maritim. **Exporturile continuă să crească cu ritmuri superioare nu numai față de cele ale PIB, dar și față de cele înregistrate în alte state din regiune.** Conform CNP, pentru anii 2007-2010 se vor menține ritmuri anuale susținute ale exporturilor (11,5 la sută) și ale importurilor (12 la sută). Comerțul exterior la sfârșitul acestui deceniu va depăși cifra de 100,0 mlrd. euro, balanța comercială rămânând însă în continuare deficitară (în 2006 deficitul a constituit 14,9 mlrd. euro). Respectiv, deficitul de cont curent de asemenea va rămâne semnificativ și va crește de la 10% în 2006 la 12% în 2007.

Pentru Republica Moldova România este, în ultimii ani, cel de-al treilea partener comercial, volumele absolute fiind însă ne semnificative. În anul 2004 comerțul exterior reciproc a constituit 226 mln. dol. și, respectiv, în 2005 – 365 mln. dol. Acest nivel îl considerăm insuficient și cu mult inferior atât posibilităților, cât și necesităților actuale reale ale celor două economii. Cota României constituie 10-11,0% în exporturile moldovenești și, respectiv, 9-11,0% din volumul importurilor în Republica Moldova. **Pentru România însă, Republica Moldova este un partener neînsemnat: cota comerțului exterior respectiv constituie 0,5-0,6% în relațiile comerciale externe ale României, iar în structura importurilor – doar 0,2-0,3%.**

Pentru ultimii ani este caracteristică creșterea rapidă a rezervelor valutare internaționale – echivalentul a cca 30,0 mlrd. dol. (sfârșitul anului 2006), în proporție de 70% acestea fiind în euro. Acest volum este de peste 40 de ori mai mare decât cel al Republicii Moldova.

Consolidarea economiei și a rezervelor valutare a permis asigurarea unei stabilități monetare a ROL. Acesta la 1.07.05 a fost denominat în proporție de 10.000 : 1 (10.000 ROL = 1 RON). În anii 2005-2006 leul românesc a fost una dintre cele mai stabile monede din lume. Evoluția ratei de schimb a RON față de principalele monede de rezervă este favorabilă și stabilă. Conform datelor BNR, rata medie anuală de schimb a monedei românești a constituit: în 2005 – 1 euro = 3,6234 RON, în 2006 – 1 euro = 3,5245 RON. Pentru informare: 1 RON \approx 1,9 UAH (grivne ucrainene), respectiv, 1 RON \approx 10 RUR (ruble rusești). Cursul stabil al leului (românesc) se va menține și în anii viitori. Conform prognozelor, el va constitui după cum urmează (RON/euro): 3,53 în 2007, 3,51 în 2008 și 3,50 în 2009-2010. Rata inflației va fi ne semnificativă. Ea se va coborî de la 4,9 la sută în anul 2006 la 4,5 în 2007 și, respectiv, la 3,5 la sută în 2008, nivel inferior înregistrat în statele vecine (Bulgaria, Ucraina, Republica Moldova etc.). Deci, procesul de dezinflație va continua până la sfârșitul acestui deceniu, creându-se condițiile favorabile preconizate pentru implementarea monedei euro prevăzută pentru deceniul următor. BNR gradual reduce rata dobânzii de refinanțare, la începutul lunii februarie 2007 ea fiind diminuată de la 8,5 la 8,0%.

Urmare a creșterii stabile a economiei, precum și a nivelului de viață din ultimii ani, România este tot mai atractivă pentru cetățenii străini. În anii 2003 și 2004 cca 3270, respectiv, 2990 cetățeni străini și-au stabilit domiciliul în aceasta țară. Dintre aceștia 1881, respectiv, 1254 persoane au fost originari din Republica Moldova. În anii 2005-2006 cifrele în cauză au crescut substanțial, ca urmare a decalajelor de venituri bănești și a nivelului de viață dintre cele două state românești.

România este statul care după anul 1990 contribuie în cea mai mare măsură la pregătirea cadrelor de înaltă calificare pentru Republica Moldova. Anual în instituțiile de învățământ superior și liceal din diferite municipii ale României (în primul rând din București, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Suceava, Galați, Brașov, Constanța, Botoșani, Târgu-Mureș) își continuă studiile câteva mii de tineri absolvenți ai școlilor medii sau ai liceelor din Republica Moldova. Afară de faptul că studiile sunt gratuite⁹, studenții moldoveni sunt asigurați cu cămine și cu burse în proporție de 50 dol. lunar, ceea ce pentru ultimii ani reprezintă cca 50% din salariul mediu lunar pe economie (la începutul anilor '90 ai sec. XX bursa în cauză era însă superioară salariilor majorității părinților copiilor care își făceau studiile). Plus la aceasta, sute de tineri moldoveni au efectuat și/sau își continuă activitatea de cercetare în cadrul masteratului și doctoratului în România. Nu cunoaștem dacă în practica mondială a existat sau mai există altruism de stat în atare proporții și cu o destinație extrem de concretă. Considerăm că aceste lucruri nu trebuie nici uitate și nici ignorate. Importanța lor pozitivă va fi semnificativă și pe termen lung, inclusiv în domeniul economic.

Din cele menționate mai sus, rezultă că decalajele socioeconomice dintre România și media UE = 27 (1,5-2,5 ori) sunt cu mult mai mici decât decalajele dintre Republica Moldova și România (3-4,5 ori).

⁹ În anul 2006 costurile anuale directe, suportate de statul român, pentru un student din Basarabia constituiau, conform datelor Ministerului Educației și Tineretului, nu mai puțin de 600 euro. Evident, începând cu anul 2007 acestea vor crește substanțial.

Prin Legea cetățeniei române, cu cca 10 ani în urmă o parte semnificativă din foștii cetățeni ai României și descendenți ai acestora, actualmente cetățeni ai Republicii Moldova, lipsiți cu forța (1940, 1944) de statutul în cauză, au obținut posibilitatea de a fi repuși în drepturile lor legale, cu toate consecințele favorabile (economice, politice, juridice etc.) respective. Până la sfârșitul lunii octombrie 2006 cca 100 mii de cetățeni au redobândit cetățenia română. La sfârșitul anului 2006 – începutul anului 2007 cca 100 mii de cetățeni ai Republicii Moldova lunar depuneau cereri de redobândire a cetățeniei române. În luna februarie 2007 numărul cererilor în cauză, conform surselor românești, a depășit cifra de 800 mii. În situația păstrării acestui ritm, către sfârșitul anului 2008 aproape toată populația care deține drepturile în cauză ar putea înainta astfel de cereri. Numai consecințele directe bănești ale acestora pot fi estimate la câteva sute milioane de dolari anual.

România deține un important potențial turistic, anual fiind vizitată de cca 6-7 mln. cetățeni străini. Vizitatorii vin în primul rând din țările UE – din Ungaria, Germania, Italia, Franța și Austria etc., precum și din Republica Moldova. În același timp, peste 8 mln. de români vizitează anual alte state, cheltuind acolo peste 2 mlrd. euro. Trebuie însă să menționăm că în urma depășirii „exporturilor de turiști” asupra „importurilor”, balanța serviciilor respective este negativă. Potențialul turistic urmează a fi valorificat, turismul fiind declarat prioritate națională.

În 2007 numărul vizitatorilor străini va crește substanțial. Aceasta se va explica, cel puțin, prin următoarele: a) calitatea de membru al UE a schimbat favorabil statutul internațional al României; b) orașul Sibiu a fost declarat capitala culturală europeană pentru acest an.

România se află la intersecția a două coridoare rutiere paneuropene, și anume: Coridorul IV (Berlin/Nürnberg – Praga – Budapesta – Arad – București – Istanbul - Salonic) și Coridorul IX (Helsinki – St. Petersburg – Moscova – Pskov – Kiev – Liubashevka – Chișinău – București – Dimitrovgrad - Alexandroupolis). Planul național de construcție a autostrăzilor este divizat în două etape: anii 2007-2013 și anii 2013-2020. Până la sfârșitul primei etape urmează să fie dați în exploatare 1874 km de autostrăzi, inclusiv (km): în 2007 – 298; în 2008 – 420; în 2010 – 695. Valoarea sumară a acestora, inclusiv exproprierea terenurilor, va constitui 12,8 mlrd. euro. Statul va asigura 51% din investiții, 12% vor constitui fondurile nerambursabile din Fondul de Coeziune, Fondul European pentru Dezvoltare Regională, precum și prin Instrumentul Structural de Pre-aderare, 5% – împrumuturi de la BERD și BEI, 32% – sume atrase prin concesionare de tronsoane. Coridorul IV paneuropean, Nădlac-Constanța, cu o lungime de 855 km, va necesita exproprierea a 4277 ha de teren, proiectul fiind estimat la 5,15 mlrd. dol. SUA.

Comisia Națională de Prognoză a României (CNP) estimează o creștere economică pentru anul 2007 în proporție de 6,5-6,7%, valoarea nominală a PIB-ului fiind preconizată în mărime de 107,0 mlrd. euro¹⁰. Din 2007 putem constata deja o creștere și mai semnificativă a veniturilor bănești („o revoluție a salariilor”) și a nivelului de viață a cetățenilor României, urmare a aderării ei la UE. Deja au fost stabilite sau sunt prevăzute noi niveluri de venituri pentru toate categoriile sociale. Câteva exemple confirmătoare. Începând cu 1 ianuarie 2007 au fost stabilite salariile minime pentru angajații bugetari în proporție de cca 100 euro, iar pentru celelalte categorii – de cca 130 euro. Pentru absolvenții instituțiilor de învățământ superior a fost stabilit un salariu minim de 880 RON lunar (340 dol.). Bursele studenților și masteranzilor au fost majorate. Pentru familiile tinere (de până la 35 ani) sunt prevăzute subvenții bugetare pentru construcția caselor în proporție de 20% din costurile respective, dar nu mai mult de 10 mii de euro. De asemenea, sunt prevăzute alocații (de până la 40,0 mii euro) pentru deschiderea afacerilor în sectorul rural.

Pentru angajații sistemului bugetar salariile vor fi majorate pe parcursul anului în 3 etape (1 ianuarie, 1 aprilie, 1 octombrie), astfel ca nivelul acestora să reprezinte o etapă importantă de „europenizare” a veniturilor. Pentru funcționarii publici de vârf salariile anualizate vor constitui la sfârșitul primului an de aderare mărimi cuprinse între 27,0 și 40,0 mii dol. SUA. În acest context menționăm că, conform proiectelor de buget ale UE pentru anii 2007-2013, sunt prevăzute fonduri (nerambursabile) de dezvoltare regională a României în proporții de cca 30,0 mlrd. euro. Acestea vor fi alocate în baza programelor/proiectelor concrete, elaborate și promovate de către specialiștii români. Așadar, investițiile suplimentare pot constitui anual peste 5 mlrd. dol. SUA. Evident, aceasta va contribui la consolidarea economiei românești și a pozițiilor ei în regiune și în UE. CNP prognozează următoarele ritmuri de dezvoltare pe termen mediu (în %): 2008 – 7,1; 2009 – 6,5;

¹⁰ CNP sistematic actualizează prognozele macroeconomice. Datele ce se conțin în materialul de față corespund prognozelor respective de la sfârșitul anului 2006 - începutul anului 2007.

2010 – 6,1. Realizarea ritmurilor prevăzute de dezvoltare va permite, după noi, devansarea către sfârșitul acestui deceniu a nivelului absolut al PIB al Cehiei, țară care nu are nevoie de o prezentare.

Evident, în dezvoltarea socioeconomică în mod obiectiv apar și diverse probleme majore. Una dintre acestea constă în deficitul de forță de muncă, cea mai acută din istoria sa. Acesta a apărut urmare a plecării unui număr semnificativ de muncitori peste hotare, în primul rând în ultimul deceniu al secolului XX – primii ani ai actualului deceniu. Cele mai semnificative deficite de forță de muncă se identifică în ramura construcțiilor (muncitori, ingineri-tehnicieni), sănătății (în special categoria de infirmiere), sectorul turismului, industria alimentară, textilă, industria mobilei. Căile principale de soluționare a problemei vor constitui:

- a) rezervele din agricultură (a cărei cotă este exagerat de semnificativă comparativ cu indicatorul în cauză din țările UE);
- b) diminuarea șomajului în baza diverselor cursuri de reciclare și reorientare profesională a unei părți a acestora;
- c) readucerea în țară a unei părți a forței de muncă emigrate anterior, mai ales dacă ținem cont de faptul că din momentul plecării acestora și până în prezent veniturile (salariile etc.) în România au crescut de mai multe ori și în unele ramuri (sectorul construcțiilor, domeniul financiar-bancar etc.) nivelul acestora s-a apropiat mult de cel mediu european;
- d) atragerea parțială a forței de muncă din țările cu venituri mai mici, inclusiv din cele vecine (pentru anii 2006-2007 au fost prevăzute cote de până la 10 mii angajați).

O altă problemă majoră o constituie deficitul semnificativ al balanței comerciale și de plăți, care în ultimii ani este într-o creștere rapidă – urmare a devansării ritmurilor importurilor asupra exporturilor, precum și a majorării rapide a ISD. Considerăm că la etapa actuală de evoluție a economiei această situație poate fi tolerată. În viitorii câțiva ani leul însă nu se va aprecia cu viteza cu care s-a produs acest proces în anii 2004-2006. Aceasta va contribui, după noi, la schimbarea coraporturilor dintre ritmurile de creștere a exporturilor și importurilor. În viitorul apropiat poate spori gradul de independență energetică a României. Aceasta depinde de posibilitățile de valorificare a resurselor energetice disponibile, precum și de posibilitățile de re tehnologizare a economiei românești, avându-se în vedere și reducerea energointensității ei.

În perioada de tranziție¹¹ au crescut rapid datoriile externe. Aceasta s-a produs și ca urmare a faptului menționat mai sus: România reducând la zero datoriile externe în 1989. Acestea, deși sunt cu mult inferioare cotei admisibile (de până la 60% din PIB), oricum urmează a fi raționalizate, în primul rând, considerăm, în baza utilizării resurselor interne.

În viitorul apropiat o problemă poate constitui valorificarea fondurilor ce pot fi alocate de către structurile UE¹². Pentru anii 2007-2013 bugetul UE prevede pentru România fonduri în mărime de peste 30 mlrd. euro. Acestea însă nu se alocă în mod automat, ci conform unor programe concrete și cu cofinanțare internă. Experiența statelor care au aderat în 2004 denotă că gradul de valorificare a acestor fonduri variază de la o țară la altă. Însă, nici un stat nu a reușit să valorifice în totalitate resursele potențiale în cauză. De aceea, domeniul dat va necesita o atenție sporită și pe termen lung. În viziunea noastră, ar putea exista și proiecte comune moldo-române, care ar satisface interesele părților, mai ales dacă ținem cont de faptul că partea estică a României este considerată cea mai slab dezvoltată regiune a UE și pentru care sunt prevăzute resurse speciale semnificative. În ultimă instanță, cu cât gradul de valorificare a acestor fonduri va fi mai sporit, cu atât România va deveni mai atractivă, în primul rând pentru cetățenii săi aflați acum provizoriu la muncă în alte state.

Colaborarea cu România este necesară, este impusă de realități, este și va fi benefică Republicii Moldova, tuturor cetățenilor ei.

Surse selective de date privind economia României

1. Comisia Națională pentru Statistică. National Commission for Statistics. Anuarul Statistic al României, 1996. Romanian Statistical Yearbook, 1996. - București, 965 p.

¹¹ În sensul prezentului material, prin termenul „perioadă de tranziție” avem în vedere perioada de timp de când România a abandonat lagărul socialist și până la aderarea ei la UE (1990-2006).

¹² Alături de altele, aderarea la UE mai înseamnă și faptul că în structurile europene (de la Bruxelles, Strasbourg și Luxemburg) vor lucra cca o mie de funcționari de înaltă calificare (economiști, juriști etc.) cunoscători ai limbilor oficiale – engleză și franceză, care vor beneficia de „eurosalarii”.

2. Anuarul Statistic al României 2003. Serii de timp 1990-2002. Romanian Statistical Yearbook. 1990-2002 time series. - București, 2004.
3. Institutul Național de Statistică. National Institute of Statistics. Anuarul Statistic al României 2004. Romanian Statistical Yearbook. - București, 2005. - 846 p.
4. Institutul Național de Statistică. National Institute of Statistics. Anuarul Statistic al României 2005. Romanian Statistical Yearbook. - București, 2006, 863 p.
5. Institutul Național de Statistică. National Institute of Statistics. Anuarul de Comerț Exterior al României 2004. Romanian Foreign Trade Yearbook. National Institute of Statistics. - București, 700 p.
6. Institutul Național de Statistică. National Institute of Statistics. Anuarul de Comerț Exterior al României 2005. Romanian Foreign Trade Yearbook. National Institute of Statistics. - București, 863 p.
7. Institutul Național de Statistică. National Institute of Statistics. Anuarul de Comerț Exterior al României 2006. Romanian Foreign Trade Yearbook. National Institute of Statistics. - București, 2006, 837 p. (conține CD-ROM).
8. Institutul Național de Statistică. Starea socială și economică a României în anii 2003-2004. - București, 2006. - 257 p.
9. Institutul Național de Statistică. Condițiile de viață ale populației din România. - București, 2006. - 282 p.
10. Institutul Național de Statistică. Tendințe sociale. - București, 2006. - 90 p.
11. Institutul Național de Statistică. Evoluția sectorului privat din România. - București, 2006. - 58 p.
12. Institutul Național de Statistică. Indicii valorii unitare în comerțul exterior în anul 2005. - București, 2006. - 20 p.
13. Banca Națională a României. Raport anual 1996, 167 p. + Secțiune Statistică, 68 p. - București, 1997.
14. Banca Națională a României. Raport anual 1997, 208 p. + Secțiune Statistică, 68 p. - București, 1998.
15. Banca Națională a României. Raport anual 2000, 169 p. + Secțiune de grafice, 28 p. + Secțiune Statistică, 62 p. - București, 2001.
16. Banca Națională a României. Raport anual 2003. - București, 2004.
17. Banca Națională a României. Raport anual 2004. - București, 2005.
18. Banca Națională a României. Raport anual 2005. - București, 2006.
19. Nicolae Belli, Valeriu Ioan-Franc (editori-coordonatori). România și Republica Moldova. Potențialul competitiv al economiilor naționale. Posibilități de valorificare pe piața internă, europeană și mondială. Academia Română. Institutul Național de cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică. Vol.1, 612 p.; vol.2, 613-1309 p.
20. Departamentul Statisticii al Republicii Moldova. Comerțul exterior al Republicii Moldova. Anuar Statistic de comerț exterior, 1996. - Chișinău: Statistica, 1997. - 307 p.
21. Departamentul Statistică și Sociologie al Republicii Moldova. Department for Statistics and Sociology of the Republic Moldova. Comerțul exterior al Republicii Moldova. Anuar Statistic 1996-2000. External trade of the Republic of Moldova. Statistical Yearbook. - Chișinău: Statistica, 2003. - 845 p.
22. Departamentul Statistică și Sociologie al Republicii Moldova. Department for Statistics and Sociology of the Republic Moldova. Comerțul exterior al Republicii Moldova. Anuar Statistic 2001-2003. External trade of the Republic of Moldova. Statistical Yearbook. - Chișinău: Statistica, 2004. - 728 p.
23. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova. Comerțul exterior al Republicii Moldova. Anuar Statistic 2001-2004. External trade of the Republic of Moldova. Statistical Yearbook. - Chișinău: Statistica, 2005. - 713 p.
24. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova. Anuar Statistic al Republicii Moldova, 2006 / Statistical Yearbook of the Republic of Moldova. - Chișinău: Statistica, 2006. - 560 p.
25. Enciclopedia statelor lumii / Horia G. Matei, Silviu Neaguț, Ion Nicolae. Ediția X. Cuvânt înainte: acad. Mircea Malița. - București: Meronia, 2005. - 647 p.
26. Octavian Gh. Botez. Comerțul exterior al României în secolul XX. - București: Editura Fundației „România de mâine”, 2000.
27. Publicațiile cotidianului „Economistul”. - București, 2005-2007.
28. Publicațiile săptămânalului „ECO. Magazin economic”. - Chișinău, 2005-2007.

Prezentat la 20.03.2007